

חילון נוער דתי באוניברסיטאות בארצות הברית*

(מדריך להורים: ההתבוללות של הסטודנט הדתי-אורתודוקסי באוניברסיטאות)

האמן לי, שחוויתי את כל סוגי התענוגות החושניים האפשריים, שאתה מסוגל להעלות בדעתך.

(סטודנט לתואר ראשון באוני' הרוורד-2003, בוגר בית ספר יסודי יהודי, תיכון ישיבתי ושנת לימודים בארץ)

אני לומד קורס בנצרות המוקדמת. למען האמת, התכנים שם מכריחים אותי לשאול שאלות על כמעט כל מה שהאמנתי בו עד כה.

(סטודנט לתואר ראשון באוני' קולומביה, 2002, בוגר בית ספר יסודי של ישיבה, תיכון ישיבתי, ושנת לימודים בארץ)

אני מעדיף להגדיר דברים במסגרת ההיגיון ואין שום סיבה לשייך מצבים לגורמים על טבעיים. אני משתדל להיות ישר מבחינה אינטלקטואלית (כאשר אני דוחה הסברים א-להיים). חשתי, שהייתי כן עם עצמי, בבחירה שבין רציונאליות לעל-טבעיות.

(סטודנט לתואר ראשון באוני' פנסילבניה, 2001, בוגר בית ספר יסודי ישיבתי, בייס תיכון ושנת לימודים בארץ)

מבוא

בנאום בטקס של סיום הלימודים, שנאם הנשיא לשעבר של מכללת ורמוט, נאמר שמטרת החינוך לתואר ראשון היא "לשאול שאלות אודות הערכים של אביך". ובאמת, הרבה סטודנטים דתיים הלומדים במכללות חילוניות שואלים שאלות ומוצאים רק תשובות לא-דתיות. המאמר הזה בא לחזק את העירנות בקהילה הדתית-מודרנית למגמה מדאיגה זו. המחברים אינם פסיכולוגים ולא סוציולוגים, ולכן החומר אינו מתיימר להיות מדעי. אנחנו סטודנטים לתואר שלישי ומורים בעלי תואר שלישי. בסך הכול היינו עד כה 22 סמסטרים באוניברסיטאות חילוניות. במשך הזמן הזה הסתכלנו בלב כבד על התופעה המדוברת כאן, כאשר המגמה הזו התגלתה, פעם אחר פעם, בין חברינו ותלמידנו.

מספר משמעותי של ילדינו נרשמים לאוניברסיטאות חילוניות, כאשר הם דתיים. ואולם, כאשר הם מקבלים את התואר הראשון הם כבר אינם רואים את עצמם כדתיים, למרות שהם קיבלו את מיטב הרקע שבתי הספר היהודיים שלנו נותנים, למרות הדגש על ערכים דתיים בבתיהם, ואפילו למרות תקופה של לימוד תורה נמרץ בישראל.

* **הערת המערכת:** המאמר הופיע באתר האינטרנט של רבני האורתודוקסיה בארה"ב, ומתפרסם כאן לאחר תרגום חופשי

לעברית. בחרנו להביא את המאמר, המתאר את הבעיות הקיימות בקרב סטודנטים יהודיים דתיים בארה"ב, לא רק כדי לתת ידע חשוב על הנעשה בקרב אחינו שם, אלא כדי להעלות על סדר היום את הבעיות והאתגרים הקיימים כאן בארץ, ואשר ייתכן שהם מתפתחים בכיוונים דומים למתרחש שם. כל זאת, בכדי שנוכל להכין כראוי את כלי ההתמודדות עם אותם בעיות ואתגרים. הקוראים מוזמנים להגיב על מאמר זה בהתייחסות למתרחש בקמפוסים בארץ ולהציע דרכי פיתרון מתאימות.

לצערנו, הרוב המכריע של הנוער הזה אינו מעורר דאגה בקהילותינו. בדרך כלל, הורים מתביישים מהמפנה של ילדיהם ונוטים להשתיק את הסיפור. מפאת כבוד ההורים, יתלוו רוב הסטודנטים להוריהם בשבתות, כאשר הם בחופשות. בנים שהסירו את הכיפה באוניברסיטה יחבשו אותה, כאשר הם בבית הוריהם.

אחרי קבלת התואר עוזבים בנים אלה את הבית. הקהילה הדתית שאותה עזבו אינה שמה לב לשאלה אם אכן הם שומרים מצוות. כתוצאה מכך, הורים, סטודנטים ומחנכים אינם ערים למידת חומרתה של הבעיה. כאשר אין יודעים שיש מחלה, אין מחפשים לה תרופה.

הכוחות הפועלים באוניברסיטה משאירים צלקת גם על הסטודנט הממשיך להזדהות עם שמירת מצוות. רבים מאמצים אמונות ומנהגים המנוגדים להשקפת העולם של האורתודוקסיה. הרבה מאד בחורים ובחורות דתיים 'יוצאים' עם צעירים קונסרבטיבים או רפורמים. כמעט ואין שמירה קפדנית על הלכות הקשורות ביחסים בין המינים. שכיח מאד שמפסיקים ללמוד תורה ולהתפלל במניין. שמענו תדיר מהורים, שעדיף להם שילדיהם יחשפו ל"חיים אמיתיים", ולא ילמדו ארבע שנות מכללה בסביבה דתית "מוגנת". אמנם, יש בוודאי ערך לרבגוניות ויש הרבה מה ללמוד מאנשים שונים מאתנו; אך בכל זאת, אין להשוות בין חיים באוניברסיטה לבין "חיים אמיתיים". באוניברסיטאות החילוניות הסטודנט הדתי מתמודד עם אתגרים מכל הסוגים, מורכבים ומאיימים הרבה יותר מהאתגרים אתם יתמודד לאחר לימודיו.

המכשולים הנמצאים באוניברסיטה כוללים: לחץ חברתי, פיתוי תחושת, ספקנות ללא פשרה, שוויונות מוחלטת, יחסיות מוסרית, אתיאזים יהיר ועוד. ברצוננו להבהיר, שהבעיה אינה עצם רכישת ידע חילוני. הבעיה היא הסביבה שבה מחפשים את הידע הזה. כמו כן, חשוב להבהיר, שלא כל הדתיים המודרניים הופכים לקרבנות של הרכיבים הממאירים של תרבות האוניברסיטה. לכל סטודנט אופי משלו. הסביבה הגורמת לאחד להיכשל יכולה לגרום לאחר לפרוח. על הקהילה שלנו לדעת, שלהצליח בסביבה כזאת היא משימה כבדה, הדורשת גבורה רוחנית עצומה, שהיא המהווה תנאי ליכולת הצעיר להחזיק מעמד במשך תקופה של ארבע שנים, שבה הוא נתון להשפעות יותר חזקות מכל תקופה אחרת בחייו.

מעבר לכך, אנחנו עצמנו תוצר מכיר תודה של האוניברסיטאות הללו, ואין בכוונתנו לשלול השכלה חילונית. אך אנו קוראים לשים את הנושא הזה על הבמה של השיח הקהילתי. אנו קוראים למאמץ משותף שישלב הורים, מחנכים בתיכונים, מחנכים בישיבות בארץ, רבני בתי כנסת, פסיכולוגים וסוציולוגים, על מנת ללמוד את התופעה כראוי וליצור לה פתרונות מועילים.

עד שהפתרונות ימצאו, אנו קוראים לבתי הספר התיכוניים לפעול בזהירות יתר ובצורה סלקטיבית, כאשר הם מעודדים את התלמידים שלהם להירשם לאוניברסיטאות החילוניות לתואר ראשון. יש בתי ספר, המודדים את מידת ההצלחה שלהם לפי מספר הבוגרים המתקבלים על ידי האוניברסיטאות היוקרתיות. אנו קוראים להם לעשות חשבון נפש ממשי על התוצאות הטרגיות אשר בהכרח נובעות מכך.

להלן תיאורים מפורטים יותר של האתגרים שאֵתם הסטודנטים שלנו מתמודדים, יחד עם הצעות ראשוניות לעזרה.

א. מתקפה של רעיונות

סטודנטים דתיים באוניברסיטאות חילוניות מוצאים את עצמם מותקפים מכיוונים רבים בו זמנית על ידי מספר רב של רעיונות. מהיום הראשון, הסטודנט הדתי מוצא את עצמו מתגונן

- במאמץ לקבוע במה הוא מאמין, למה הוא מאמין בכך, והאם עליו להמשיך להאמין בו עוד. להלן מדגם של עמדות המקובלות באוניברסיטאות:
- * הצעד הראשון לרכישת ידע הוא להתנתק מכל עמדה שאֵתה באת לאוניברסיטה.
  - * סיפור בראשית אינו אלא מיתוס ואין לו קשר ממשי לאבולוציה האמיתית של כדור הארץ ותושביו.
  - * רוב בני ישראל הקדומים נשארו בכנען ולא היו משועבדים במצרים.
  - * ספר דברים נכתב 800 שנה לאחר יציאת מצרים.
  - * האמונה בעולם הבא היתה רעיון פגאני, שהיהודים אימצו בתקופת הבית השני.
  - * המידות שהתורה נדרשת בהן היו כלים פרשניים נפוצים, שהרבה עמים קדומים השתמשו בהם. הן כלים מיושנים, וודאי לא א-להיים.
  - * מגילת אסתר מספרת על דברים שלא היו ולא נבראו.
  - * בריאות פסיכולוגית תקינה דורשת התנסות מינית לפני הנישואין.
  - * קביעת תפקידים נפרדים לגברים ולנשים היא מעשה שוביניסטי ומפלה לרעה.
  - * מדינת ישראל היא מדינת אפרטהייד גזענית המעמידה עצמה כדמוקרטיה, תוך כדי תפיסת אדמות פלסטיניות ודיכוי הפלסטינים על ידי משטר צבאי אכזרי.
- הצעד הראשון בהכנת הסטודנטים שלנו להתמודדות מוצלחת מול האתגרים האלה הוא לחזק את מאמצינו ליצור תלמידי תיכונים ישיבתיים חזקים יותר, שעניינם נפקחו ליופי של היהדות, שאליה הם קשורים בצורה מעמיקה, גם רגשית וגם אינטלקטואלית. חייב להיות ברור לכל סטודנט, שלימודי יהדות אינם רק לימודים, אלא דרך חיים יקרה. לעתים קרובות מדי, אנו יוצאים מנקודת הנחה שילדינו מעריכים סגנון חיים דתי, מפני שהם חיים לפיו. לעתים קרובות ההנחה הזו ממשיכה ללא בדיקה גם במשך שנה או שנתיים של לימודים בישיבה בארץ. הסטודנטים ההם עלולים לנטוש את הספינה מול האתגרים הרווחים באוניברסיטה. לחלק מהם מחויבות שטחית להלכה, ולחלקם הדת היא תחביב אינטלקטואלי ללא פן רגשי.

ב. לימודי יהדות באוניברסיטה

ניתן להימנע מהתמודדות עם האתגרים הקשים ביותר על ידי שנעזר לסטודנטים להיווכח שמקצועות מסוימים **נוטים לסובייקטיביות** יותר ממקצועות אחרים. כמוכן שלא היה עולה על דעתו של פרופסור לפסיקה לזלזל במשוואת התנועה של ניוטון. מאידך, היסטוריה עתיקה, מטבעה, משתמשת בניחושים, כיוון שיש בתחום זה מעט ראיות מוצקות מהתקופה. לכן, חיוני הוא, שסטודנטים ידעו, שפרופסורים במקצועות האלה אינם מביעים אמת היסטורית. הם מציגים כמות קטנה של ראיות, שהתיאוריה הנבנית מהן מתבססת במידה רבה על החוויות והאמונות האישיות שלהם. זה נכון במיוחד בלימודי היהדות, כיוון שהרוב המכריע של הפרופסורים הם יהודים, אבל יהודים בעלי עמדות מאד לא אורתודוקסיות לגבי טבעם של התורה ושל העם היהודי. הרבה סטודנטים דתיים נמשכים דווקא לקורסים האלה, או מפני שהם מקווים לאמת את האמונות שעליהן חונכו או כדי "לקבל נקודות לקראת התואר תוך כדי לימוד תורה". לעתים קרובות, הם מוצאים בקורסים האלה חומר מגרה, מעניין ומושך, אבל שונה לגמרי מזה שלו הם ציפו.

דוגמה לכך: בשנת תשנ"ט נרשמו 900 סטודנטים יהודים לקורס בתנ"ך. בהרצאה הראשונה, הפרופסור חבש כיפה שחורה גדולה והזהיר את הסטודנטים הדתיים, שהם עלולים לגלות שהקורס

שלו מפריע ומדאיג, ועליהם לשקול לעבור לקורס אחר, אם הם עלולים לעבור משבר רוחני חמור. אז הוא הציג את הרעיון "המקובל מאד" בין לומדי התנ"ך המודרניים, ולפיו התורה נכתבה על ידי מספר סופרים בני אנוש שחיו בין המאות 2-10 לפני הספירה (למניינם). במשך הסמסטר, הסטודנטים למדו שהפרופסור היה יהודי כן, שהעריך מאד את התורה, אף על פי שטען שבני אדם כתבו אותה. עובדה זו בלבדה אותם עוד יותר. במאמץ להתמודד עם התופעה הזאת, כדאי אולי להמליץ להורים לומר לילדיהם שלא להירשם לקורסים כאלה, אף שההיסטוריה הוכיחה, שהדרך הכי מוצלחת לשווק ספר היא להטיל עליו חרם. פיתרון יותר מתקבל על הדעת הוא ללמד תלמידי תיכון תיאוריות של ידע ואמת, ללמד אותם להבחין בין אובייקטיביות לבין סובייקטיביות, ולהעניק להם מושג מתוחכם ועמוק יותר של אמונה.

יש כאלה שהציעו לחשוף תלמידי תיכון לתיאוריות העלולות לעורר בעיות, כגון האבולוציה וביקורת המקרא, עם התשובות לאתגרים שהתיאוריות הללו מציגות. אם מורה מחליט לאמץ גישה זו, עליו לזכור, שכדי שתהיה לה תועלת, עליו להיות מעודכן בכל הממצאים והדעות של עולם האקדמיה. מורה שיציג את גרסת ולהויון על "תורת התעודות" מול התגובה של קאסטון, למשל - לא ישכנע את התלמידים שלו, לאור האסכולה המקובלת כיום בביקורת המקרא. יש לזכור שסטודנטים ילמדו את עמדותיה של אותה אסכולה ביום הראשון ללימודיהם. בעיה זו קיימת גם לגבי תחומי מחקר דומים. לכן, יתכן ולבתי ספר התיכונים שלנו חסרים המשאבים הנחוצים לפעול לפי גישה זו.

מאידך גיסא, יתכן ורצוי ביותר, שהמנהיגות האינטלקטואלית והרוחנית של הקהילה הדתית תגיב בצורה מתוחכמת לשאלות המורכבות שאותן מציבים לימודי היהדות המודרניים. תגובות אלו עשויות להדריך את המנווט במים המסוכנים האלה.

ג. בעיות בתחום הצניעות

הסטודנט הדתי עומד בפני פיתויים קשים בתחום המיני. פלקטים מעודדים את הסטודנטים לפנות לקווי ייעוץ האמורים לסייע להם להתגבר על ה"עכבות הפרימיטיביות" שלהם. הלחץ המתירני באוניברסיטה הוא חזק עד כדי כך שהמתנגדים לו נחשבים כמי שמסתכנים בדיכאון. כדוגמא נוספת נציג את המהדורה לשנת הלימודים 2002-2003 של "המדריך הבתולי הרשמי של החיים בהרוורד", הידוע כ"התנ"ך לסטודנט לתואר ראשון". הימדריך מציג תיאורים של חמישה עשר מעונות סטודנטים ללומדים לתואר ראשון. הוא מזכיר את ההתנהגות המתירנית הנהוגה בעשרה מביניהם, כדי "לשווק" אותם בין הסטודנטים. הוא מזכיר דפוסי התנהגות בזמן ההפסקות ומועדון לפורנוגרפיה כהיבטים המושכים ביותר באותם מעונות. באחד מהם אף מתקיימת חיננה שנתית של גילוי עריות.

להבדיל מבתי הספר התיכונים, באוניברסיטה - המין הוא היבט שולט של החיים בקמפוס. אמצעי מניעה מסוגים שונים, ואפילו הפלות - זמינים דרך שירותי הבריאות של האוניברסיטה, וללא דרישה להודיע להורים. על הסטודנט הדתי להבין, שאם ברצונו להישאר בתוך גבולות ההלכה, הוא ישתייך למיעוט בולט. יהיה עליו לקרוא תגר על התרבות הכללית של הקמפוס, ללחץ של עמיתים - גם של חבריו היהודים - ומעל הכול, ללחץ של שותפה יפה ומושכת העובדת אתו במעבדה.

נראה כי המרכיב היחיד שניתן לומר עליו שהוא בולט עוד יותר מהמיניות הוא צריכת אלכוהול. יש נטייה מצד ההורים לשייך בולמוסים של שתייה לאוניברסיטאות הידועות כ"אוניברסיטאות

מסיבתיות". אם יבקרו בעיר קימגריג' בשבת שבה מתנהל משחק הכדורגל בין הרוורד לבין ייל - יגלו כי זוהי אשליה. אם יבואו ל"בית הלל" - מועדון הסטודנטים היהודיים - באותה שבת, יזדעזעו לראות שזמני תפילת שחרית וסעודת שבת הוקדמו, על מנת לאפשר השתתפות בחגיגות טרום המשחק. סטודנטים אורתודוקסיים, לא פחות מעמיתיהם הנוכריים, זמינים לפיתוי של שיכרות ללא רסן. שיכרות זו יכולה להתפתח גם במסגרת "טיש" בערב שבת, אירוע חברתי של המעון במוצאי שבת, מסיבת קוקטייל לפני משחק כדורגל או מסיבת פורים בחסות "הלל". המקום המרכזי הניתן בקמפוסים לכל הקשור במתירנות מינית ושתיית משקאות חריפים גורם לשכיחות גבוהה של מעשי אונס, גם בין הסטודנטים היהודיים. ואם לא די בכך - חשיש וחומרים בלתי חוקיים אחרים זמינים בכל אוניברסיטה. הרבה סטודנטים נתקלים בשנות לימודיהם לתואר הראשון, בלחצים, גם אקדמאיים וגם חברתיים, שהם חזקים בהרבה מכל לחץ שהכירו עד אז. כאשר הלחץ גבוה, יש רגעים שבהם הסטודנט חש תסכול ואף כישלון. באותם רגעים, הפיתוי להשיג תחושת שמחה מלאכותית מפתה במיוחד.

יש לעודד את ההורים, כאשר הם מבקרים באוניברסיטאות, לעשות היכרות עם החיים באוניברסיטה. הם צריכים לשים לב לפלקטים המודבקים על לוחות המודעות ולקנות מדריך לסטודנט היוצא לאור על ידי הסטודנטים עצמם, ולא דווקא את המדריך הנכתב על ידי אנשי יחסי הציבור של האוניברסיטה.

ד. "הלל": ידיד או אויב?

תנועת "הלל" מוצלחת מאד באוניברסיטאות בארה"ב. מחד גיסא, צעירים דתיים הפיקו תועלת עצומה מכך שהתנועה נותנת להם מקום שבו הם יכולים להתפלל, ללמוד ולאכול. מאידך, מטרת "הלל" היא לעודד הזדהות יהודית בקרב מספר מרבי של סטודנטים יהודים. היות וזהות יהודית נתפסת לפי קנה המידה הרחב ביותר, לא חשובה ל"הלל" השייכות של הסטודנט לזרם יהודי זה או אחר. להפך, "הלל" מעודדת סובלנות כלפי כל יהודי ושוויון זכויות לכל ביטוי יהודי. לכן, במקרה שבו סטודנטית המתחילה את לימודיה כפעילה במניין הדתי מסיימת את ארבע שנות לימודיה כמזדהה עם היהודית הרפורמית ונבחרת להיות נשיאה של ארגון הלסביות וההומואים היהודיים של "הלל" - בעיני התנועה זוהי הצלחה. לדוגמא, בשבוע ההומואים והלסביות - שנקרא "לצאת מהארון" - באוניברסיטת פנסילבניה, הבניין של "הלל" התמלא כרזות, שהזכירו לסטודנטים דתיים ש"יש אחד בכל מניין".

אירועי "הלל" לעתים קרובות מכניסים צעירים דתיים לנסיבות הנוגדות את ההלכה. קרה, שמנהלי "הלל" ביקשו מסטודנטים דתיים לתת יד לקבוצת תפילה של הקונסרבטיבים וללעוג לאלה שסירבו. מספרים לסטודנטים, שיש בגישה האורתודוקסית סייגים המוציאים התנהגויות ואנשים מסוימים מחוץ לתחום, והדבר גורם לאי נעימות מצד סטודנטים יהודים אחרים, וזה בניגוד למטרות של "הלל". באוניברסיטה אחת גדולה בבוסטון היה לבעיה זו ביטוי חריף עוד יותר. כאשר היה נראה לאנשי "הלל" שבאירועים מסוימים של התנועה היו "יותר מדי" חובשי כיפות, טענו הללו שזה גרם לתחושה של חששות מצד הסטודנטים האחרים.

מעבר לכך, לעתים קרובות, הגישה השוויונית של "הלל" מחלישה את המחויבות של הסטודנט להלכה, אפילו אם אין היא גורמת לו להפסיק את שמירת המצוות. הגישה מעודדת תפיסה האומרת, שאם כל גישה שווה, עליך לשמור רק את הדברים המשמעותיים לך. באותה מידה, הסיבה של "הלל" מובילה, לעתים קרובות, למפגשים של סטודנטים וסטודנטיות השייכים

לזרמים שונים ולנישואין ביניהם, כפי שקרה במקרים רבים בזמן האחרון. ולבסוף, הצוות של "הלל" יוצא מנקודת הנחה, שלסטודנטים הדתיים יש ממילא רמה גבוהה של מחויבות, ולכן אין משקיעים שם בצרכים הרוחניים והדתיים של הסטודנט הדתי. הורים בדרך כלל שואלים מעט שאלות הקשורות ליהדות, כאשר הם מבקרים באוניברסיטה. לעתים קרובות מסתפקים בשאלה "האם יש 'הלל' באוניברסיטה?". אחרים שואלים לפעמים, "האם יש מניין כל יום?" או "האם יש אוכל כשר כאן?" השאלות האלו הכרחיות, אבל אינן מספיקות. אחרי ששואלים על האפשרות לקבל מזון כשר, יש לשאול על מקום הגשתו. יש לברר מהו המרחק בין חדר האוכל שבו מוגש המזון הכשר לבין האולמות שבהם מתקיימות ההרצאות, וכן מהו המרחק מחדר אוכל זה לספרייה ולמעונות. בזמן ששואלים את השאלות, על ההורה לדמיין לעצמו את המצב לקראת סוף סמסטר, כאשר כל דקה שווה זהב. האם הילד שלו הולך קילומטר נוסף, על מנת לאכול בחדר האוכל הכשר, או יצטרף לחבריו בחדר אוכל "רגיל" של האוניברסיטה? במקום לשאול האם קיים מניין יומי, עדיף לשאול את הסטודנטים הדתיים על מספר הסטודנטים הדתיים באוניברסיטה, ולברר כמה מהם מתפללים בפועל יום יום, כמה מתפללים במניין בשבת, וכמה מקפידים לאכול רק בחדר האוכל הכשר. חשוב גם להכיר בעובדה שאיתנותם של החיים היהודיים באוניברסיטה אינה תלויה בהכרח במספר הסטודנטים היהודיים. יש אוניברסיטאות, שבדרך כלל מושכות פחות סטודנטים יהודיים, אבל הסטודנטים הדתיים מחויבים יותר להלכה, ולכן שם קל יותר לשמור על חיי מצוות; ולעומת זאת, באוניברסיטאות עם יותר סטודנטים יהודיים - הדבר הרבה יותר קשה.

ה. מכבש הזמן

באוניברסיטאות חילוניות רבות, הזמן הוא בין הגורמים החשובים ביותר. בחלק מהן, ובמיוחד באלה המתמקדות במדע ובהנדסה, העומס על הסטודנט עלול להיות קרוב לבלתי אפשרי. באוניברסיטאות אחרות, שבהן יש יותר דגש על המקצועות ההומאניים, הסטודנטים נמשכים להשתתף בפעילויות מחוץ ללימודים. לעתים, הסטודנט החזק בגישתו לדת, שהצליח להתמודד עם שאר המכשולים לחיים של מצוות, עלול לקרוס עקב לחץ של זמן. לעתים קרובות, חברויות שהתחילו בהתחלת הסמסטר מתפרקות בתקופה שלפני מבחני סוף הסמסטר. כאשר עומס הלימודים מתגבר, הנוכחות בשיעורי התורה דועכת. הקבועים במניין במשך הסמסטר אינם יכולים להרשות לעצמם להקדיש זמן לכך לקראת המבחנים, ולאחר מכן קשה להם לחזור לשגרה של תפילה יומיומית.

חיוני לסטודנטים שלנו להכיר במציאות הזו ולהיערך אליה בטרם עת. יש לעודד אותם לקבוע את סדר העדיפויות שלהם ולנהל את הזמן שלהם באופן יעיל. יש להזכיר להם, שחמש דקות של לימוד תורה בתקופת המבחנים הן משמעותיות מאד. יש להדגיש, שחשיבותה של תפילה בציבור, במיוחד במקום כמו באוניברסיטה חילונית, גבוהה מאד.

1. קירוב רחוקים והתרחקות קרובים

במקביל לתופעות הקשות עליהן כתבנו, יש גם תופעות חיוביות; וגם עליהן יש להביט בעיניים פקוחות. יש מספר לא מבוטל של סטודנטים מבתי מסורתיים, שנמשכו ליופי של סגנון חיים הלכתיים. סטודנטים אלה, לרוב, נעתרו להזמנה לתכנית "ללמוד עם חבר", או שהחליטו לחוות את התפילה במניין דתי, על מנת להבין יותר את החיים הדתיים. מיותר להגיד, כי על הסטודנטים

מבטים דתיים לקבל את המתקרבים לדת בזרועות פתוחות. אמנם, יש להזהיר, שגיוס פעיל של לא-דתיים לשורות של הדתיים גרם, במקרים רבים, לכישלונות מצערים מאד. במאמץ להראות לאחיהם ה"טרום דתיים" שדתיים הם "נורמליים", המסוגלים ליהנות מן החיים כמו כולם, סטודנטים דתיים הצדיקו התנהגויות שלהם - שבמקרה הטוב ביותר היו על השוליים של ההלכה, ולעתים קרובות מחוץ לגבולות ההלכה - כ"קירוב לבבות". לעתים הסטודנטים הדתיים האלה מוצאים את עצמם במקומות שלא חלמו אי פעם לבקר בהם, נהנים מחוויות, שלא חלמו שיחו אותן אי פעם. לעתים, הם יוצרים מניינים בעלי אזורים לגברים, לנשים, ומעורב, אף שמכל היבט אחר הם דתיים. לעתים קרובות מדי, סטודנטים דתיים מוצאים את עצמם נמשכים לחיי הסטודנטים הלא-דתיים, ולא להיפך.

קורה, שסטודנטים שאינם משתתפים בפעילויות פסולות גם ניזוקים על ידי מאמציהם לקרב את הלא-דתיים. לא נדיר המקרה, שבו הסטודנט המחפש את דרכו ישאל את עמיתו הדתי שאלה קשה, ולזה האחרון אין תשובה או מקור שאליו הוא יכול לפנות על מנת לקבל תשובה. לסיכום, נראה כי לכל הפחות, על מבצעי קירוב לבבות להתנהל תחת השגחה מוקפדת של אנשי קירוב מקצועיים.

ז. להישאר קרוב לבית

אין ספק, שסטודנטים הלומדים באוניברסיטאות קרובות לבית נוטים להסתדר טוב יותר מאלה המתרחקים. כאשר סטודנט חוזר הביתה לעתים קרובות, משתתף בשמחות משפחתיות וקהילתיות, הסכנה שיתנתק מהמשפחה ומהקהילה קטנה יותר. מעבר לכך, הסטודנט הנמצא באזור שבו אנשים עשויים להכיר אותו, ישקול היטב את דרכו לפני שיערב את עצמו בפעילות כלשהי שאינה הלכתית. סטודנט הנמצא רחוק מהבית אינו צריך לקחת בחשבון את ה"סכנה" שיראה אותו בן משפחתו או ידיד משפחה.

ח. תואר שני ושלישי

על הורים ועל סטודנטים הרוצים ליהנות מההשכלה המצוינת שניתן לקבל באוניברסיטאות היוקרתיות, לזכור, שניתן לקבל את ההשכלה הזאת כסטודנט לתואר שני או שלישי, אחרי שנות הלימודים לתואר ראשון. אמנם, יש אתגרים העומדים גם בפני סטודנטים לתארים מתקדמים, אבל החוויה שונה לחלוטין מזאת של הסטודנט לתואר ראשון באותה אוניברסיטה.

השנים שבהן הסטודנט לומד לקראת תואר ראשון משאירות חותם עמוק בחיי הבוגר הצעיר. זו תקופה שבה הצעיר מנסה חוויות שונות, ומגבש את הזהות שלו ואת העתיד שלו. בתקופה זו הוא מחליט רבות מההחלטות הקובעות את מגמות החיים שלו. לעומת זאת, רוב הסטודנטים לתארים מתקדמים כבר נמצאים במסלול שבחרו שנים לפני כן. רובם בדרך למקצוע מסוים, מפרנסים את עצמם, ולכן מתנהגים באחריות כלפי הכסף שלהם. הם בעלי מוטיבציה גבוהה וממוקדים יותר בלימודים שלהם. יש ביניהם נשואים ומאורסים, שמטבע הדברים הם יותר אחראים בנושא של יצירת מערכת יחסים. אין להכחיש שיש אתגרים אינטלקטואליים רציניים ביותר, אבל לסטודנט הדתי לתואר מתקדם יש הרבה יותר כלים להתמודד אתם, לעומת הסטודנט בן ה-18 הנכנס לאוניברסיטה בראשית דרכו.

ט. שנת לימודים בארץ

מחקר שנערך בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת הרוורד ושפורסם בעיתון ה"ניו-יורק טיימס" לפני כשנתיים, ממליץ שכל סטודנט יעשה שנה אחת של הפסקת לימודים לפני שיתחיל ללמוד לקראת התואר הראשון. במחקר נמצא, שהלחצים להתקבל לאוניברסיטה בשנה האחרונה של בית ספר תיכון במקרים רבים משאירים את הצעירים במצב בו הם סובלים מרמה נמוכה של משאבים רגשיים ופסיכולוגיים, והם נותרים נטולי כוח וחיוניות. סטודנטים דתיים, הלומדים שנה אחת ללא לחצים בארץ וגדלים באופן רוחני, אינטלקטואלית ורגשית - מוכנים יותר להתחיל את הלימודים לתואר ראשון לעומת אלה שאינם משקיעים שנה אחת מחייהם בדרך זו. אין אחריות מוחלטת, אבל שנה כזו, של עיון ביופי של היהדות וחיוזוק המחויבות אליה, עשויה להעניק כלים להתמודדות עם האתגרים של האוניברסיטאות החילוניות. סטודנטים כאלה חזקים יותר מאלה שלא היו שנה אחת בישיבה בארץ. לעתים קרובות יותר, הסטודנט החושש ש"ירד מהפסים" אם לא יתחיל את הלימודים האוניברסיטאיים מייד, בסופו של דבר נושר מהדת, עקב הלחצים הרבים והמגוונים שהשנה הראשונה מציבה בפניו.

י. הפיתרון הראשוני - מודעות

בשנים האחרונות פעלו המנהיגים הדתיים למופת על ידי דחיפת נושאים רלוונטיים שונים למרכז הדיון של הקהילה, ובדרך זו דרשו מהקהילה לדון בבעיות ולפתח פתרונות בעבורן. עלינו להתנהג כך גם בנושא של האוניברסיטאות החילוניות. רצוי לדבר עם רבני הקהילה ועם הנהלות בתי ספר התיכוניים בנושאים שהועלו במאמר זה. ראוי לשאול על הנעשה על ידיהם בנדון. יש לעודד אותם לפעול, על מנת להכין את הסטודנטים שלנו באופן מוצלח יותר. יש לקרוא להם להשתתף בעיון בבעיות ובפיתוח פתרונות אליהן.

מעל הכול, יש לדבר על הנושאים עם הצעירים עצמם. על ההורים לבדוק אם הילדים שלהם בשלים להתמודדות עם אתגרים רגשיים, גופניים, פסיכולוגיים, חינוכיים ורוחניים. אם התשובה היא "כן" - יש לוודא שהצעירים והמבוגרים כאחד מבינים את הסכנות, ומתוך כך יש להשקיע כל מאמץ כדי להקטין אותן.

מסקנה

אנחנו מקווים ומתפללים מקרב לב, שההערות וההצעות המובאות במאמר זה יביאו למאמצים יותר גדולים ויותר טובים, על מנת לשים קץ לתופעה הקורעת לב של התבוללות הסטודנטים הדתיים באוניברסיטאות החילוניות בארה"ב.

